

**PRACOVNÍ NÁPLŇ KAPLANA
VE VĚZEŇSKÉ SLUŽBĚ ČESKÉ REPUBLIKY
A JEHO PŘESAHA DO POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE**

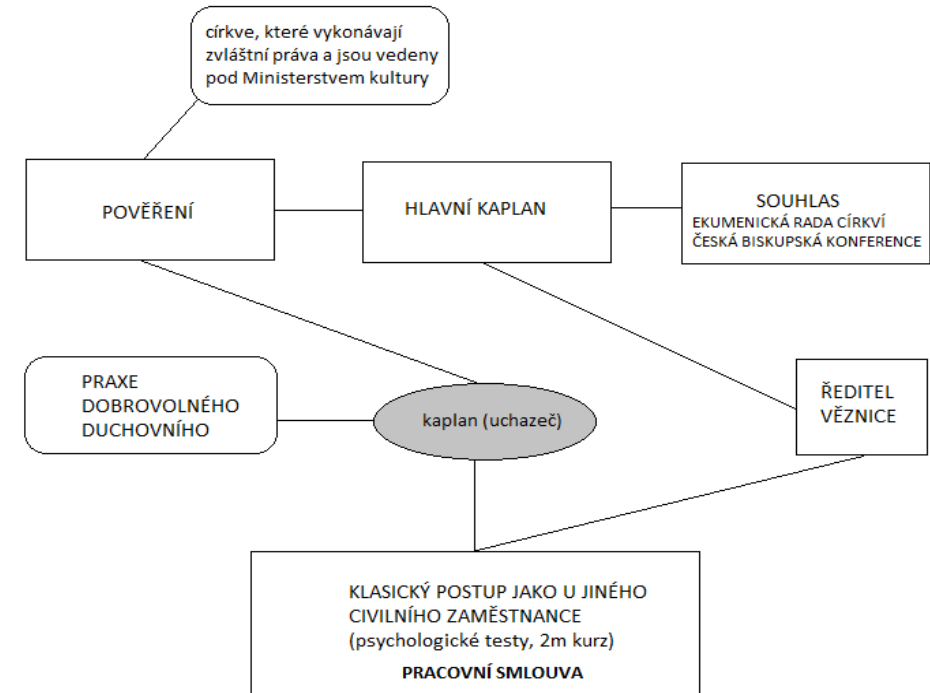
Mgr. Jan Suchánek

OBSAH: PŘEDMĚT A CÍLE PRÁCE

- ◉ **Předmět:** Jak vězeňský kaplan spojuje represivní a restorativní složku
- ◉ **Cíl:** Prokázat důležitost kaplana ve VTOS
- ◉ **Teze:** Kaplanským působením ve VTOS se propojí služební funkce ve formě zpřítomnění Krista pro odsouzené i zaměstnance ve složkách represivní (regulativní a preventivní) a restorativní (edukační a socializační a vyrovnávací)
- ◉ **Metoda:** Stanovení problematiky a vymezení složek represivní a restorativní, analýza dle odborné literatury a krátké empirické glosy z rýnovické věznice (především Mgr. Jakubalovou)

PODMÍNKY KAPLANSKÉ SLUŽBY A KOMPETENCE

- ◉ vysokoškolské vzdělání
 - ◉ pověření církevní autoritou
 - ◉ praxe dobrovolného duchovního
 - ◉ schválení Radou pro duchovní službu
 - ◉ hlavní kaplan a ŘV (jednání)
-
- ◉ ekumenická služba
 - ◉ přijímací řízení (psychotesty, vstupní školení aj.)
 - ◉ dle NGRŽ 67/2013 čl. 4

ORGANIZAČNÍ SCHÉMA VSČR

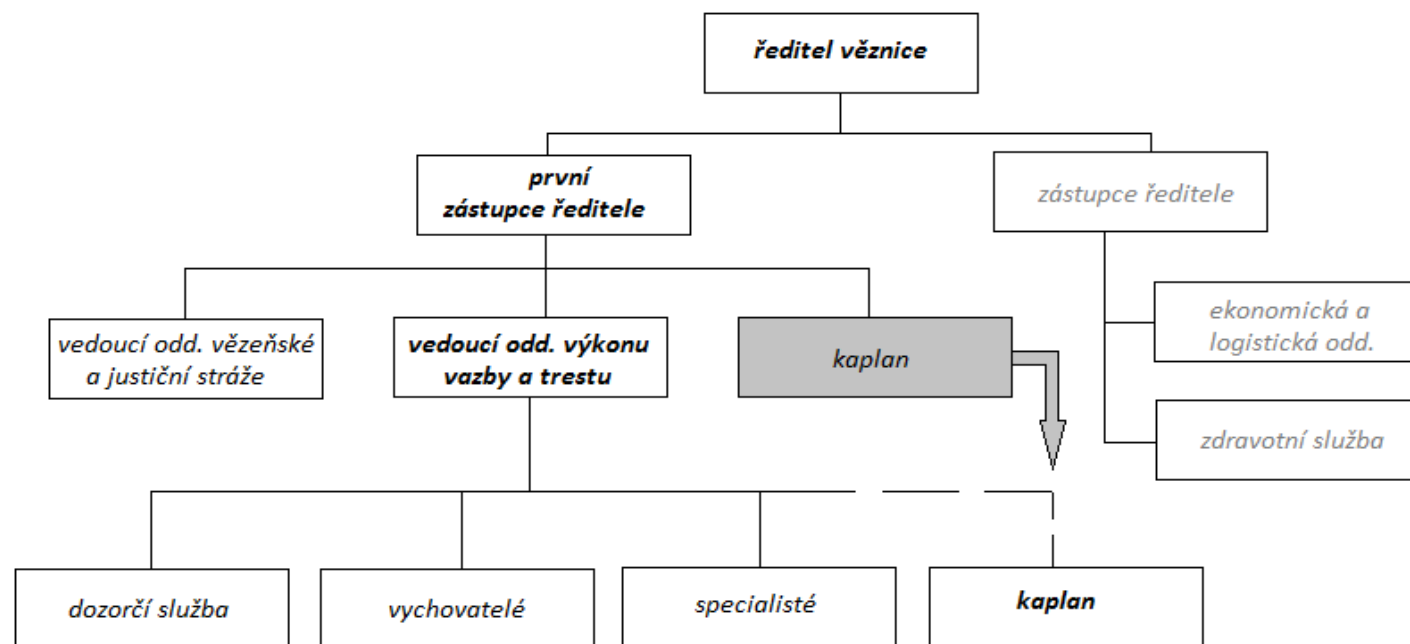
- KAM S KAPLANEM?

- podle zákona č. 552/1992 Sb. O vězeňské službě ČR a justiční strážci patří tato organizační struktura pod vojensky řízenou organizaci, tedy spadá do postavení ozbrojeného sboru.

Aktualizované schéma dle NGŘ VS ČR č.5/2016:

Od ledna roku 2021
spadá kaplan pod VOVT

Kaplan působí na OVT
a řadí se mezi specialisty

LEGISLATIVA

Kaplanská služba ve VS je legislativně podmíněna

- NGR VS ČR č. 54/2017 o organizaci a výkonu duchovní služby ve Vězeňské službě České republiky
- NGR VS ČR č. 5/2016 o zaměstnancích a příslušnících Vězeňské služby České republiky zabezpečujících výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence
- NGR VS ČR č. 67/2013 kterým se vyhláší Dohoda o duchovní službě
- Zákoník práce
- Občanský zákoník
- zákony a vyhlášky týkající se výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence ve znění pozdějších předpisů (169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody, 293/1993 Sb. Zákon o výkonu vazby, Vyhláška č. 345/1999 Sb. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, Vyhláška č. 109/1994 Sb. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu vazby, 129/2008 Sb. Zákon o výkonu zabezpečovací detence, Zákon č. 555/1992 Sb. Zákon České národní rady o Vězeňské a justiční strážní České republiky)
- vnitřní řád
- týdenní plán aktivit kaplana u vedoucího oddělení (je-li stanoven)
- souhrnný plán zacházení oddělení v daném časovém období ve spolupráci se speciálním pedagogem
- dodržování zásad vnitřní bezpečnosti,...

TEOLOGICKÉ VYMEZENÍ

VĚZEŇSKÝ KAPLAN:

- **povolání:** Boží volání této službě (LG 11)
- **citlivost:** reagování v rámci prostředí, klima, PO (Opatrný, A., 2016, s 46)
- **kaplan se k člověku vztahuje skrze Krista ve smyslu diakonie:**
 - vrací mu důstojnost
 - uvádí ho do naděje
 - kaplan by měl být znaméním Božího vztahu ke konkrétní situaci člověka (diakonát)
 - pastorační přivádí odsouzeného k sobě samému => bere člověka vážně (s jeho sociální, psychologickou, duševní situací, jeho osobností, rodinným zázemím, geny,...)
 - je znaméním Krista => dílo Kristovy milosti
 - přistupuje k odsouzenému s pastýřskou láskou a střízlivostí
 - bere odsouzeného jako bytost, kterou mu poslal Pán, aby s ním pracoval
 - má k tomu největší čas a prostor

LG 29

(...) službou liturgickou,
kazatelskou a charitativní. (...) předčítat věřícím Písmo svaté,
vyučovat a povzbuzovat lid,
předsedat bohoslužbě a modlitbě
(...) Polykarp: „Bud'te milosrdní
a horliví a postupuje podle pravdy
Pána, který se stal služebníkem
všech.“

**Zjevení na cestě do Emauz
(Lk 24,13-35)**

- Kristus jde s učedníky společnou cestou (Lk 24,15)
- klade otázky a naslouchá jim (Lk 24,17)
- vykládá písmo (Lk 24,25-27)
- na jejich žádost zůstává a láme chléb (Lk 24,30)

**Šimon z Kyrény
(Lk 23,26)**

- pomoci trestanci vzít kříž a bolest
- doprovázet ho při jeho utrpení a zvedat ho při jeho pádech
- objevit v něm Krista

**TEOLOGICKÉ VYMEZENÍ
=
CESTA SLUŽEBNOSTI**

URČENÍ SLOŽEK

MITÁŠ, Václav. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. Praha: Institut vzdělání Vězeňské služby ČR, 2007., s. 34

§ 1 a §2 zákona č. 169/1999 Sb., o VTOS

(2) Účelem výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „trest“) je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snížovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.

§ 2 [Komentář WK] [DZ]

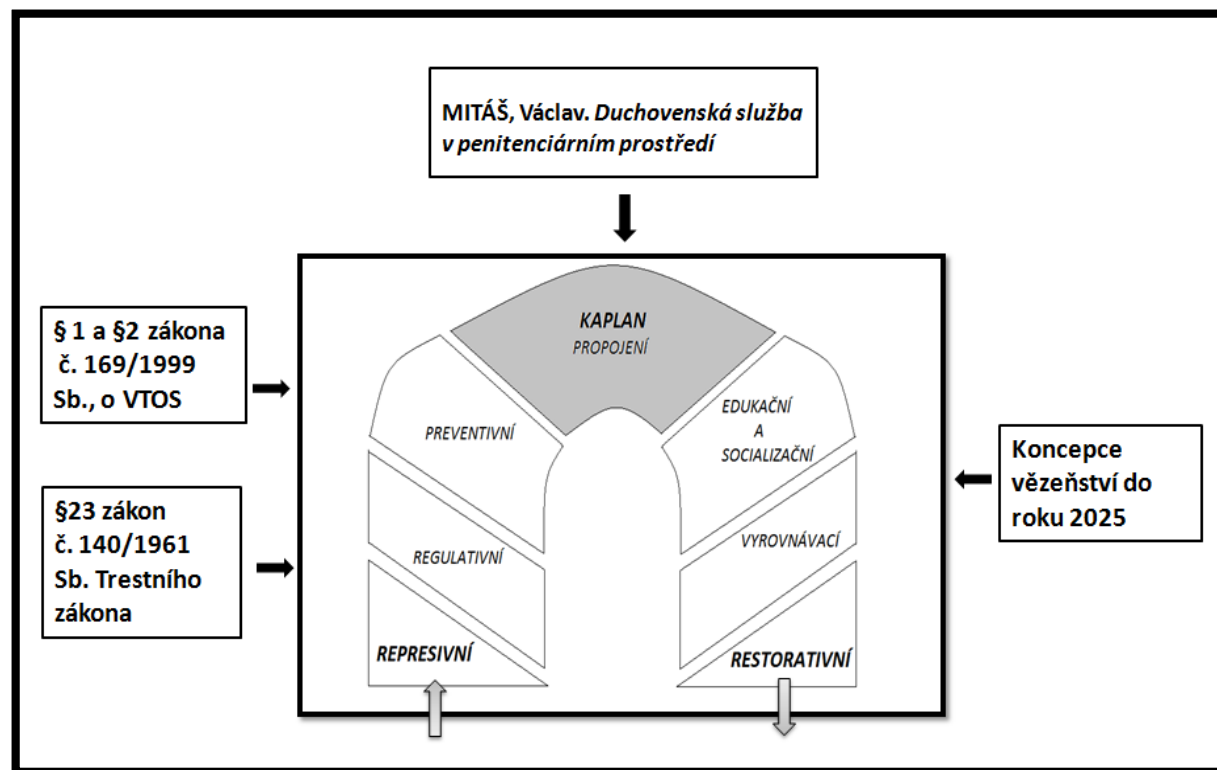
(1) Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.

(2) S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

§23 zákon č. 140/1961 Sb. Trestního zákona

(1) Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

(2) Výkonem trestu nesmí být ponižena lidská důstojnost.

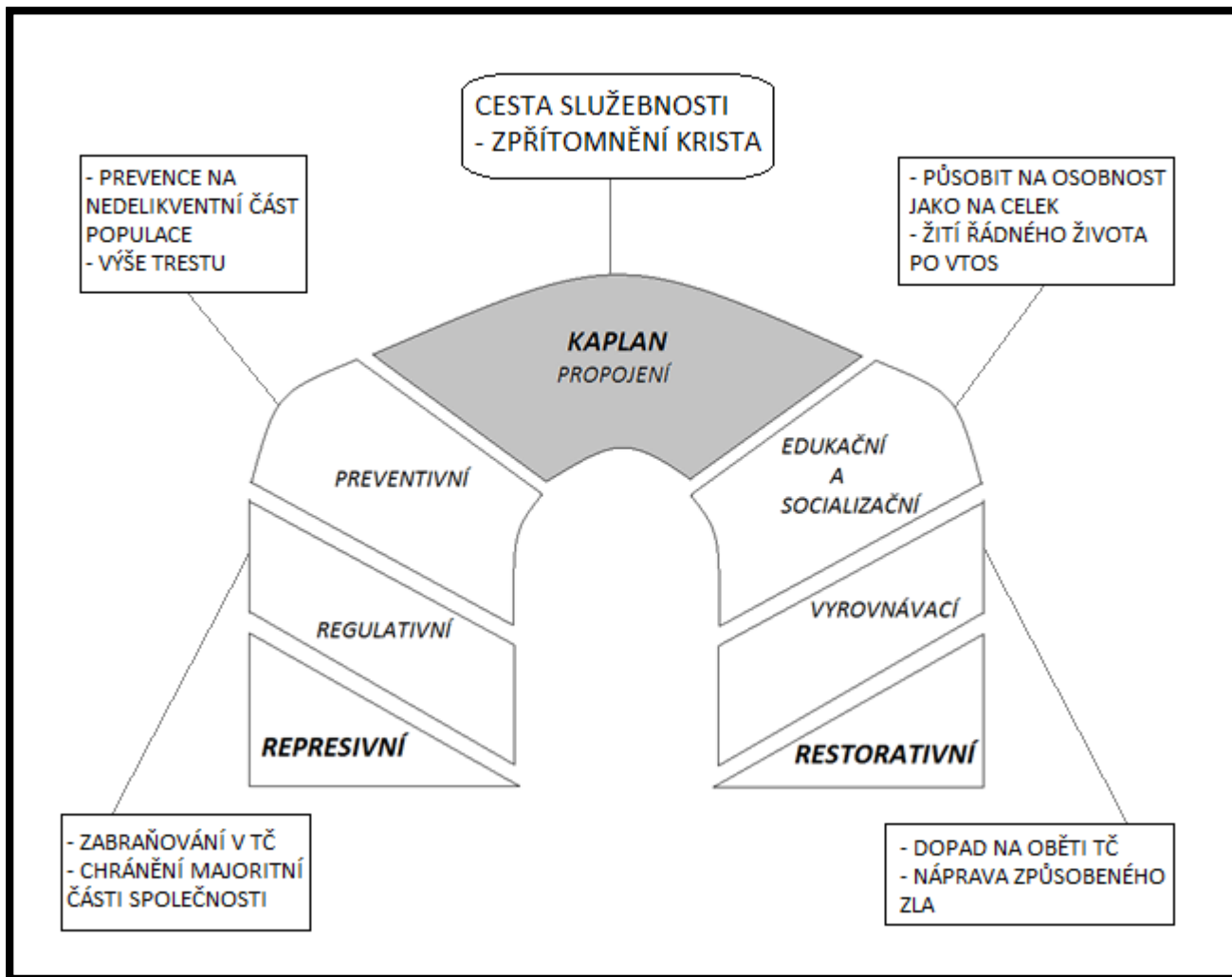

Koncepce vězeňství do roku 2025, s. 161: „Hlavními cíli koncepce jsou především ochrana bezpečnosti společnosti prostřednictvím úsilí o snížení recidivy kriminálního chování, umožnění skutečné reintegrace propuštěných vězňů do společnosti, stanovení hlavního akcentu v rámci výkonu trestu odnětí svobody do oblasti odborného zacházení a společná aktivita řady zúčastněných subjektů ve směru naplnění smyslu, účelu a efektivity fungování českého vězeňství.“

URČENÍ SLOŽEK

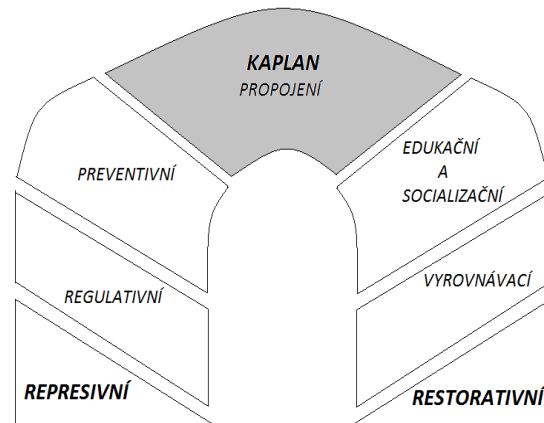
k části represivní a restorativní blíže specifikujeme složky dle:

MITÁŠ, Václav. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. Praha: Institut vzdělání Vězeňské služby ČR, 2007., s. 34

To vše budeme pozorovat z hlediska kaplanova propojení v pomyslném svorníku cesty služebnosti - zpřítomňování Krista

REPRESIVNÍ A RESTORATIVNÍ SLOŽKA (ČÁST)

Represivní složka

- potlačující, utiskující a nátlaková
- vymezuje hranice (srov. Ex 20,1-17)

Restorativní složka

- restaurace, restaurování, neboli znovuobnovující, dávající do původního (srov. Gn 1,27)

REGULATIVNÍ SLOŽKA

Zabraňování v trestné činnosti

- uvědomit si závažnost lidského jednání
- ukazovat normalitu lidského jednání (páchání TČ není správné - překročit mysl - *metanoia*)
- problém PO (viz ukázka)

- stavět na biblických hodnotách:
 - a) desatero
 - b) největší přikázání lásky
 - c) zlaté pravidlo

- vést k odpovědnosti a osvobození v pravdě

Tomáš, později doživotní vězeň, se po narození syna cítil partnerkou odstrčený. Proto ji jednoho dne poslal na vycházku se psem a tříleté dítě ubodal. Po návratu partnerky ubodal jí i psa. Ve vězení pak sebe vnímal jako oběť, nikoli jako pachatele.

Chránit majoritní část společnosti

⇒ pro odsouzeného = akumulace „výkvětu zla“ ve VTOS

- po VTOS stigmatizace (záznam v trestním rejstříku, ostrakizace ve spol., obtížné zapojení do běžného života, partnerských vztahů)

⇒ pro zaměstnance, resp. kaplana, ve VTOS přijmout odpovědnost ochrany v podobě

pastorace (auto zavřené v garáži se samo neopraví)

- přijmout člověka a ukázat mu naději, chránit před prizonizací (aktivity, kaple)

- vlastní iniciativa (zodpovědnost kaplana, ukázka), aktivnost a spolupráce se zaměstnanci a organizacemi

Mírek byl postarší recidivista, který ztratil veškerou motivaci žít. Tím, že neměl naději, si ve VTOS sáhl na život a chtěl se oběsit. Jeden odsouzený ho však od lana odřízl a Mirka odvezli do vězeňské psychiatrické nemocnice v Brně. Po návratu ho vyhledala kaplanka, po několika rozhovorech mu nabídla program Vězňova cesta⁴⁰ a docházku na skupinovou aktivitu věřících odsouzených. Dále začal Mírek spolupracovat s pedagogem volného času a pracoval na svém seberozvoji i hrou na baskytaru ve vězeňské hudební kapele. Díky tomu se situace odsouzeného začala výrazně zlepšit. Po výstupu mu v rámci post – péče a ve spolupráci s církvemi a MVS byla poskytnuta nutná materiální pomoc z programu Metanoia II. V současné době tento člověk pracuje, našel si partnerku a je stále ve spojení s členy MVS i kaplankou, účastnil se setkání Adulám a žije spokojeným životem ve vlastním přijetí víry.

PREVENTIVNÍ SLOŽKA

Prevence i na nedelikventní část populace

- obecný výklad prevence = odstrašení, pochopení, že morálka je důležitá - něco vnímám jako normu
- prevence prostřednictvím kaplana = osvěta
- osvěta ze strany vězňů = forma pokání (viz ukázka)
- kaplan = prostředník, ale i sám může přednášet a ukazovat divergentní úhly pohledu na problematiku VTOS

Odsouzený Michal je recidivistou za prodej a distribuci pervitinu. Ve VTOS si díky víře uvědomil závažnost své TČ a rozhodl se napsat svědectví, které by odradilo mladé lidi od užívání jakékoliv drogy. Toto svědectví se, především díky kaplance, zrealizovalo, vytisklo a tato brožurka „Zachraň život“⁵² je posílána do základních i středních škol samotným Michalem a šíří se dál propagačním způsobem na různých akcích zejména pro mládež.

Výše trestu

- výše trestu (TČ přímoúměrný s délkou V1 může být destruktivní (obrácený efekt výzkum dle Blatníkové) po více letech VTOS - hrozí prizonizace
- kaplanka Mgr. Jakubalová: prizonizace hlava po 5-ti letech
- přibývá hodně lidí s psychiatrickými diagnózami, PO - má to svou roli
- kaplan přináší naději v podobě evangelia a změnu prostředí (kaple) ve VTOS (ukázka)

Jednalo se o mentálně retardovaného vězně Tonda, který byl odsouzen ještě před rokem 1989 za brutální vraždu k trestu smrti, dále u něj byla zjištěna deviace a byla mu provedena kastrace. Mezitím byl trest smrti zrušen a tento člověk byl ve vězení po léta vystaven šikaně ze strany odsouzených jednak pro svůj čin a jednak pro pomočování, které bylo následkem kastrace. Po vstupu duchovních do VS začal docházet do kaple hlavně proto, aby si odpočinul a prožil chvíli klidu. Zpočátku většinu času prospal, postupně se začal zapojovat do programu a obnovil svátostný život. Časem se posílilo i jeho sebevědomí. Po výstupu z VTOS pokračoval v náboženském životě i v psychiatrickém ústavu, kde zůstal na dožítí.

EDUKAČNÍ A SOCIALIZAČNÍ SLOŽKA

Působit na osobnost jako celek

- edukace (komplex: základní, kritické i kreativní myšlení)
- pastorační, individuální i skupinové aktivity, ... PZ (i kaplan by měl realizovat)
- socializace i jako společenství, duchovní aktivity
- spolupráce s ostatními zaměstnanci (psycholog, pedagog, vychovatel... viz ukázka)
- kaplan přerůstá „psyché“, vede k Bohu

Mgr. Jakubalová:

- edukačně pastorační motivace:

- 1) víra
- 2) rodina
- 3) profesní růst

- střelné modlitby
- řád

Žití řádného života po VTO

- motivace řádného života (opakem je prizonizace, např. „co musím udělat líp, aby mě příště nechytily“)
- vnitřní motivace, jednám tak, protože sám chci
- problémem může však být: zadluženost, otázka bydlení, práce...
- kaplan realizuje extramurální aktivity, duchovní sezení, duchovní obnovy a návštěvy
- ukázka, že je možné dobře žít (viz Pavel Kadaši):
- „Exempla trahunt!“

Odsouzený v mladém věku poznal, co je to alkoholismus otce, brutalita v rodině a drogy v rodině (s matkou, která brala drogy, spával ve squatech). Posléze vyrůstal v dětském domově a ve výchovném ústavu. V dospělosti byl opakovaně ve vězení. Zajímavé bylo, že na roky v dětském domově i v ústavu vzpomínal pozitivně (narozdíl od většiny odsouzených) v tom smyslu, že mu tamější vychovatelé ukázali pozitivní přístup ke sportu. V posledním VTOS po absolvování jednoho PZ (Skupinová terapie pro mladé) začal docházet i do kaple díky spolupráci pedagoga a kaplanky. Nyní po výstupu žije řádným životem a sport je pro něj velkým motivačním prvkem k řádnému životu.

viz P. Kadaši „Cesta z pekla“

- *Následky svých TČ včetně pobodání člověka mě rychle dostali do vězení.⁷³*
- *Se závislostmi je třeba bojovat, ale uvědomte si, že tuhle bitvu v nás může vyhrát jedině Kristus, sami to nezvládneme (srov. Ř 6,12-13).⁷⁴*
- *I u mě došlo k uzdravení a změně myšlení. Bůh mi prodlužoval dobu mezi mými výbuchy hněvu (...) Jsem vděčný, že na nás mohu pozorovat duchovní růst.⁷⁵*

VYROVNÁVACÍ SLOŽKA

Dopad na oběti TČ

- uvědomění si, že TČ má největší dopad na oběti (empatie)
- učit empatii vlastní zkušeností (viz ukázka) či prostřednictvím svědectví duchovních návštěv aj.
- spolupráce s neziskovými organizacemi (př. PMS, MVS)
- projekty MVS - např. *Building Bridges*, *Věžňova cesta*

Z praxe kaplana Martina Škody

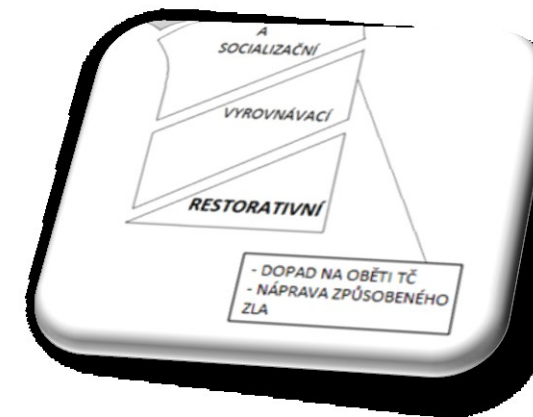
Jednalo se o rodinu, kde dědeček Libor zneužíval nezletilou vnučku a byl za to odsouzen. V péči kaplana si uvědomil, jaká traumata způsobil nejen vnučce, ale i celé rodině. V dlouhodobé spolupráci s kaplanem, psychoterapeuty a rodinou bylo dosaženo vzájemného setkání za přítomnosti kaplana a částečného obnovení rodinných vazeb.

Na základě vlastní čerstvé zkušenosti vyprávěla kaplanka na skupině věřících odsouzených, že byla před nedávnem okradena. Znamenalo to pro ni nejen ztrátu peněz, dokladů, služebního průkazu, ale i další s tím spojené nepříjemnosti (např. výslech na policii). Reakce odsouzených byla zajímavá. Vzhledem k tomu, že kaplanka byla pro ně blízkým člověkem, vyjadřovali svůj hněv nad tím, že ji někdo okradl a o věci uvažovali zcela jinak než v případě pro ně anonymních obětí, kterým oni sami v minulosti stejným způsobem ublížili. Toto sdělení mělo pro ně výchovný charakter.

Pokus o narovnání vztahů s obět'm

- projekty MVS
- Building Bridges - setkávání nepřímých pachatelů a obětí
- pilotní projekty PMS, např. projekt Křehká šance: případná ochota oběti přijmout písemnou nebo i ústní omluvu od odsouzeného
- kaplan vede penitenta k pokání - zadostiučinění a vyrovnání své cesty k Bohu i člověku

Doživotní vězeň David pod vedením kaplanů ve vězení uvěřil. Přestože rozumem pochopil, že mu Bůh odpouští, měl vůči Bohu stále výčitky svědomí a pocit, že své skutky musí před Bohem nějak vyrovnat. Při pastoračním rozhovoru mu bylo navrženo, aby se kromě modliteb za oběti a jejich rodiny modlil rovněž dlouhodobě za konkrétní případy lidí, kteří se ocitli v těžké životní situaci a prosí o modlitbu. Tuto službu na sebe skutečně vzal a až do své smrti se dlouhodobě za určité lidi modlil a prožíval velkou radost, když jeho modlitby byly vyslyšeny.⁹³

POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

- ve VTOS má kaplan možnost komunikovat s vnějším světem odsouzeného
- ekumenická spolupráce (různé denominace)
- osobní pomoc při začlenění do místního sboru/církve
- kaplani spolupracují s církevními neziskovými organizacemi, např.:
 - **Azylové a komunitní domy** církevního charakteru (Teenchallenge, Dům sv. Dismas, Nová šance Ostrava, Koblov)
 - **VDP** projekt (Byt pro propuštěné)
 - **MVS** (Building Bridges, Den s dítětem, Vězňova cesta...)

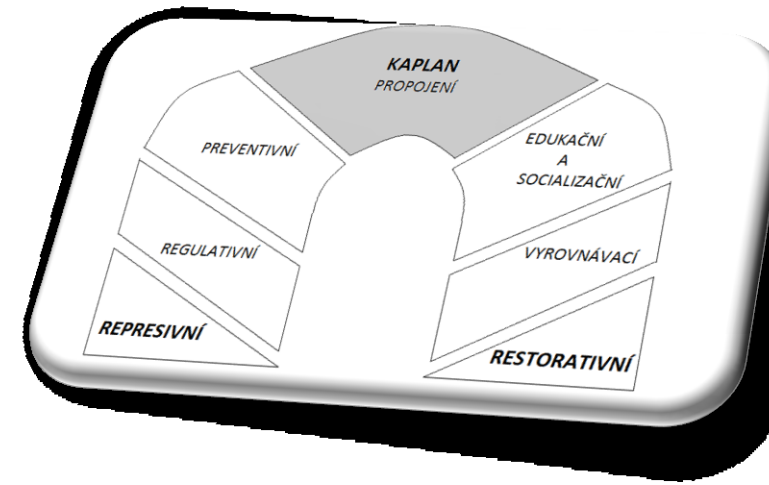

Kaplan = mediátor

Projekt: Metanoia

- projekt zvaný Metanoia II, pomáhá vězňům propuštěným krocih na svobodě. Projekt získal ocenění Ministra spravedlnosti v roce 2018. Tato konkrétní postpenitenciární pomoc byla uskutečněna především díky kaplanovi Mgr. Martinu Škodovi, který tímto projektem propojil církev a jiné pomáhající organizace

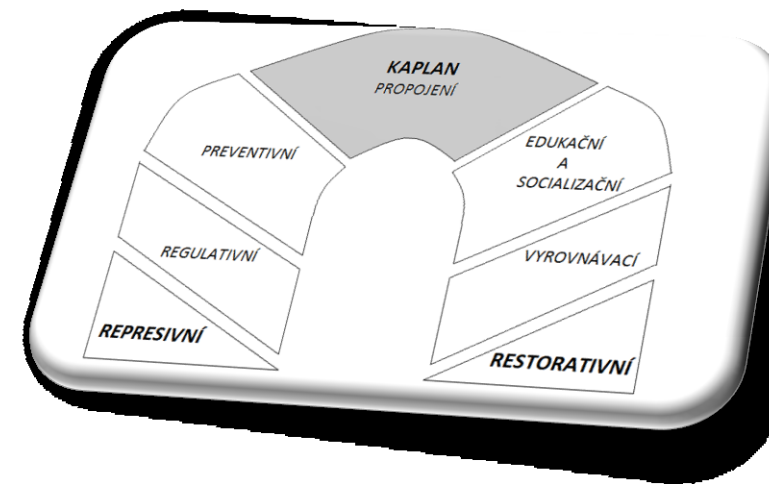
František se dostal do VTOS ve velmi mladém věku (blízkému věku mladistvých), za loupež s následkem smrti byl odsouzen na 17 let. Do kontaktu s duchovními ve věznici se dostal spíše proto, že si chtěl pohovořit s někým zvenčí (z civilu). Posupně, také díky spoluvězni, objevil četbu Bible a posléze uvěřil. Po celou dobu byl v kontaktu jak s kaplany, tak s dobrovolníky z církví, kteří docházeli do věznice. Díky tomu se mu podařilo po sedmnácti letech najít bydlení u rodiny, která se mu maximálně věnovala a učila ho běžným věcem, aby zvládal život venku. Jak sám dosvědčoval, bylo to i přesto natolik těžké, že po několika měsících na svobodě uvažoval o sebevraždě. Díky víře a spojení s duchovními, které znal, se mu podařilo toto období překonat. Později si našel i věřící partnerku, oženil se a ve společenství církve žije řádným životem.

ZÁVĚR: KAPLANOVO PROPOJENÍ

KAPLAN:

- ❖ JE NEDÍLNOU SOUČÁSTÍ VSČR
- ❖ JE TEOLOGICKY VYMEZEN: CESTOU SLUŽEBNOSTI
(JK na cestě do Emauz a Šimon z Kyrény)
- ❖ PROPOJUJE ODSOUZENÉ, RODINY
- ❖ REALIZUJE OSVĚTU
- ❖ SPOLUPRACUJE SE ZAMĚSTNANCI, SPOLUPRACUJE EKUMENICKY S RŮZNÝMI DENOMINACEMI A NEZISKOVÝMI ORGANIZACEMI
- ❖ PŘEDKLÁDÁ NOVÉ CESTY EVANGELIA V SEKULÁRNÍM PROSTŘEDÍ
- ❖ PŘINÁŠÍ NADĚJI (EVANGELIUM, LITURGII,...)
- ❖ POMÁHÁ PŘI PŘECHODU VĚZŇŮ Z VTOS NA SVOBODU

Návrhy:

- Kvůli přibývajícím administrativním pracím je důležité nechat kaplanovi nadále potřebný **čas a prostor** pro pastorační službu a duchovní doprovázení.
- Důležitým aspektem je udržování dobré **spolupráce s VOVT** a především s **ředitelem** věznice, který může umožňovat duchovní akce (návštěvy bývalých odsouzených, křesťanské koncerty a jiné duchovní akce).
- Je třeba neustále prohlubovat systematicky **opravdovou spolupráci se zaměstnanci a příslušníky VSČR**.
- Důležitá **spolupráce** je taktéž s neziskovými křesťanskými **organizacemi**, které podporují pozitivní posun z řad odsouzených či jejich rodinných příslušníků.
- Kaplan by měl být pro odsouzené i zaměstnance **osobností**, která je **zakotvena v Kristu, ukazující lidskost a přívětivou stránku**. Dále by měl být čitelný a jasný ve svých postojích jak k odsouzeným, tak k zaměstnancům. Neměl by se nechat vtáhnout do případných sporů mezi zaměstnanci. Měl by zůstat **neutrální**, nad věcí a vést **dialog** se všemi zmíněnými složkami.

DĚKUJI ZA POZORNOST

„Pro lidi tolik zatížené minulostí a hříchem může být úspěšné pouze NAUČIT NÁS KŘEŠŤANSKY ŽÍT. Žijí s nadějí díky velikému Božímu milosrdenství. Vyjadřuji tímto vděčnost kaplanům a duchovním pracovníkům, kteří mě roky doprovázejí.“

Základní literatura:

- BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 98 s. Studie. ISBN 978-80-7338-115-8.
- FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. 183 s. Acta Universitatis Purkynianae; 123. Studia paedagogica. ISBN 80-7044-772-9.
- HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. ISBN 80-86708-30-6.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-716-9
- TRETERA, Rajmund Jiří. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-707-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portal, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- Články:
- BELÁŇOVÁ, Andrea. Být kaplanem v Česku: Zdroje nejistoty a nacházení opory. *Český lid*. 2018, (105), 25-43. ISSN 0009-0794.
- ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ: čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci. ISSN 1213-9297.